

СПЕЦИФІКА ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ «ЛЮБОВНИХ ЕЛЕГІЙ» ОВІДІЯ

Анотація. У статті розкрито роль емоційної експресивної лексики в поетичному мовленні Овідія та визначено її індивідуально-авторське використання. У «Любовних елегіях» Овідій розвиває тему кохання в різних варіаціях. Естетизм чуттєво-витончених форм античного земного Еросу у «Любовних елегіях» має свою специфіку: у ранніх творах Овідія любов набуває характеру насолоди. Ерос поета грайливо-безпечний. Проте, прославляючи кохання як найвище благо, відстоюючи природне право всього живого на любов, концепція Еросу Овідія виражена емотивно-експресивно, не втрачає свого сенсу, вона актуальна в сучасності. В «Любовних елегіях» Овідія наявна емоційно-експресивна лексика, різноманітна за своїм лексико-семантичним складом. До складу емоційно-експресивної лексики відносяться слова, які вже у своєму значенні містять позитивну і негативну оцінку і називають відчуття, настрої, процеси (любов, краса, ласка, гра та інші).

Ключові слова: емоційність, експресивність, емоційно-експресивна лексика.

Maystrenko Lyudmila

Mykolaiv V.O. Sukhomlynskyi National University

SPECIFICITY OF THE EMOTIONAL VOCABULARY OF OVID'S "LOVE ELEGY"

Summary. The article reveals the role of emotional expressive vocabulary in poetry speech Ovid and its individual and author's use is determined. In "Love Elegy" Ovid develops the theme of love in various variations. Aestheticism of the sensuously elegant forms of the ancient earthly Eros in "Love Elegy" has its own peculiarity: in Ovid's early works, love acquires the character of pleasure. Eros of the poet is playfully safe. However, glorifying love as the highest good, defending the natural right of all living things to love, the concept of Eros Ovid is expressed emotionally and expressively, does not lose its meaning, it is relevant in modern times. In Ovid's "Love Elegy" there is an emotional and expressive vocabulary, diverse in its lexical-semantic composition. The structure of emotionally-expressive vocabulary includes words that already in its meaning contain a positive and negative evaluation and call feelings, mood, processes (love, beauty, passion, game and others). Ovid's "Amores" is an elegiac swasor. The poet convinces Korinna not to be covetous, or at least not to demand payment for the love of the poet, because he gives her immortality in verse. He speaks about this more than once. But this common theme for all Roman elegies in Ovid is transformed into an ironic contrast. For, praising Korinna, poetry adds new rivals to the poet. He teaches his girlfriend to deceive her husband, to bring a maid to her side, to deceive the guard - these are the common places of all the elegies. Elegy has developed series of situations related to love, rather with love in plural, and Ovid takes these situations as ready. The author's "I" is here on the equal rights with everyone. In fact, the direct-emotional in "Love Elegy" almost disappeared under the onslaught of the traditional one. But the generosity of talent of Ovid already in the early work is that all possible variations of traditional motifs, he exhausts to the end, capturing this variation of the reader. "Love Elegy" marry and end the tradition: the further development of the same themes became impossible, the development of the genre stopped. However, the loss of direct experience helped to identify the strongest aspects of Ovid's talent: ingenuity, fantasy, ability to paint. And in the painting of details Ovid is inexhaustible. In the details of the themes, the motives the poet is unmatched. He draws the appropriate material from mythology, poetry, nature and everyday life and concentrates it around a love theme.

Keywords: emotionality, expressiveness, emotionally-expressive vocabulary.

Постановка проблеми. Овідій – один із найславніших авторів античного світу. Звернення до його творчості зумовлене необхідністю вивчення засобів вираження емотивності його поезії, проблеми зовсім не розробленої в сучасних науках, хоча творчість римського поета є благодатним матеріалом для дослідження заявленої теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчості Овідія присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: О. Білецького, М. Гаспарова, А. Содомори, О. Дримби, Ф. Альбероні, А. Яфонта та інших вчених. Проте багатогранна творчість «маестро кохання» потребує подальшого поглиблення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на великий інтерес вчених до творчості Овідія, проблема художнього стилю поета як важливого чинника впливу на читача, на психологію його відчуттів залишається мало дослідженою.

Мета статті. Дослідження емотивної лексики «Любовних елегій» Овідія та визначення її індивідуально-авторського використання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Любов як важлива частина людського життя й поетичного натхнення є постійною темою творчості Овідія. «Любовні елегії» – це опис різноманітних любовних переживань та пригод, в яких Овідій оспівує любов до жінки, яку називає Корінною.

Тема кохання дає Овідієві багато можливостей для опису різних традиційних ситуацій, знаних і Катуллом, і Тібуллом, і Проперцієм. Проте Овідій відрізняється зовсім іншим ставленням до дійсності та літературного матеріалу, іншими стилістичними засобами, ніж його попередники.

Безпосередніми вчителями Овідія в елегійному жанрі були Тібулл та Проперцій. Обидва поети, Тібулл та Проперцій, прославляли у своїх віршах жінок. Тібулл – Делію, Пропер-

цій – Цінтію, багату, грайливо-вишукану, дуже освічену аристократку. Обидва попередники Овідія хотіли зберегти свою любов на все життя, присвятивши свої поезії одній, єдиній жінці. Можливо, через це однолюбство Тібулл та Проперцій зазнавали душевних мук. Тібулл охопила меланхолія. Його поезії вражають смутком, почуттям глибокого розчарування, похмурими думками про смерть. Крім того, в Тібулл почуття кохання прикрито заслоною сором'язливості. Його Ерос – «гірко-солодкий» [1, с. 5], і Тібулл змальовує частіше страждання, ніж насолоди. У Проперція (Овідій дружив з Проперцієм) кохання з'являється без прикриття: він бачить у ньому законне право чоловіка. І тільки в Овідія любов набуває характеру насолоди: емотивна лексика в «Любовних елегіях» Овідія тісно пов'язана з античним тілесно-земним Еросом.

У «Любовних елегіях» Овідій описує кохання, далеке від сільських турбот. Поета влаштує його дім недалеко від Капітолія, затишна вілла на березі Тібру, все його оточення. Поет не пережив тих страшних лихоліть громадянських смут і кровопролиттів, які випали на долю Вергілія та Горація. Громадянські війни залишилися позаду, політичні пристрасті затихли. У римському суспільстві запанувала жадоба до насолоди, бажання зробити своє життя прекрасним і цікавим. Овідій задоволений тим, що живе саме тепер. Поет любить свій витончений вік.

А. Содомора перекладає «Amores» словом «любощі», які на відміну від ірраціональної пристрасті є чимось витонченим, грайливим, бо почуття поета – закоханість, а не любов [7, с. 9]. Зрештою Овідій сам дає пояснення своєму юнацькому почуттю, називаючи себе «tenerorum lusor amorum» – «гравцем ніжних кохань» («Amores» IV, 10), де «lusor» – іменник від дієслова «ludere» – «грати, жартувати, говорити і поступати несерйозно». Любов тут поставлена у множині – «гравець ніжних кохань». Отже, «Amores» Овідія – це гра, втіха, забава. «Любовні елегії» розкривають тільки ті деталі, які були знайомі кожному (II, 1, 7–10). Слушно зауважує С. Шервінський, що любов у ранньому творі Овідія – поетична тема. Вона не конкретна, а абстрактна. Тому Овідієві легко подивитися на неї збоку, переплавляючи досвід своїх особистих почуттів в об'єктивний ліричний образ, «Будучи казуїстично реальною, вона по суті залишається абстрактною» [9, с. 16].

Те саме стверджує Л. Гаспаров, наголошуючи, що любовна поезія в Овідія із суб'єктивної стає об'єктивною: вона втрачає безпосередність і прямоту вираження авторського «я», але набуває теплоти зображення ліричного партнера [3, с. 20]. Тут немає неповторно-індивідуального вираження емоцій, що досягається справжнім авторським переживанням. Безпосередньо-емоціональне в «Любовних елегіях» майже відійшло під натиском традиційного. Вірші поета нічого не розповідають про його душу. «Любовні елегії» описують тільки ті деталі почуття, які були знайомі кожному. О. Дримба зауважує, що в повісті про любов до Корінни немає ні світлих злетів, ні глибокого, пристрасного хвилювання, ні чарівності чистої мрії – в ній виражена

правда – правда про любов римлян часів поета [4, с. 109]. Подібну думку висловлює А. Ченча: «Поет безсумнівно описує дійсне кохання, але, сумнівно, щоб його любов була хоч як-небудь «справою серця» [8, с. 3].

Тому даремно шукати у віршах Овідія індивідуального. Поета цікавило тільки умовне, виражене словесною майстерністю. Образ закоханого юнака, для якого кохання все, був для Овідія новою умовністю, що створювалася в римській літературі. Це помітно і в образі головної героїні «Amores» Корінни. «Любовні елегії» розповідають про кохання поета до Корінни, але вона не сприймається як реально існуюча жінка. Скоріше Корінна – літературна фікція, вигадка, літературний образ. Про неї ми не дізнаємося нічого певного і конкретного. Корінна – узагальнений образ коханки, в якому важко знайти індивідуальні риси, бо їх у неї немає. Корінна – скрізь, і водночас – ніде. Вона – витончена, знадлива, розніжена пишнотами Риму і трохи розпусна Овідієва сучасниця. Тому немає нічого дивного в тому, що майже кожна римлянка впізнавала в Корінні себе, а кожен юнак – в героєві любовних пригод «Amores». Образ Корінни вільно трактується поетом. Але, очевидно, що якась конкретна все-таки жінка підказала Овідієві образ його літературної коханки.

Питання автобіографічності дуже важливе при вивченні творчості поетів-романтиків, для Овідія не актуальне. Для нього дійсно життя було одним, а вірші – іншим, особливо у ранній період творчості. «Сподобатися публіці для Овідія було важливіше, ніж дати серцю виразити себе: читаючи любовні вірші, треба відказатися від нашої звички бачити в ліриці обов'язково сповідь поета», – слушно зауважує О. Білецький [2, с. XIV].

Емотивна лексика Овідія поширюється на весь світ, залучаючи до любовних пригод різні стихії. Так у шостій елегії третьої книги він благає повноводний потік, що вийшов з берегів, повернути назад, на мить зупинити свої води, щоб закоханий поет зміг добратися до коханої (III, 6). В обіймах коханої він просить Аврору не з'являтися на ранковому небосхилі, щоб не переривати нічні радощі закоханих, не заздрити їм. Вони не винні в тому, що Аврора зі своїм старим чоловіком не може насолоджуватися коханням [5, с. 51].

Впадаючи за Корінною, поет одночасно любить усіх римлянок. Йому до впадоби зухвала і сором'язлива, засмагла і білява, тендітна і пишна, низька й висока, причепурена й не причепурена, юна дівчина і немолода жінка тощо. Реєстр закоханості довгий, бо не одна якась врода схиляє його до любові, а сотні причин є на те, щоб ненастанно любити [5, с. 60].

У десятій елегії другої книги Овідій рішуче спростовує думку друга Грецина, що не можна любити двох жінок одночасно: перша переважає другу красою, а та друга прекрасна по-своєму [5, с. 67].

Поет ділить матеріал елегій на мотиви, виділяючи важливий момент кожного відповідно до ситуації, використовує аналогії, приклади з природи, побуту та міфології. Спочатку він згадує сина Аврори Мемнона, і відразу їй, «немилій мужам і дівчатам» він докоряє за те, що вона будить закоханих, перериває радощі кохання. Для пе-

реконливих докорів наводяться приклади із щоденного життя: згадуються моряк, мандрівник, воїн, орач, школярі, судді, жінки за пряжею, які неохоче вранці приступають до звичних занять. Потім поет нагадує Аврору про сина «смуглої барви», докоряє за любов до Кефала через старого мужа, згадується любов богині Селени до Ендіміона. Овідій розглядає Аврору у двох іпостасях: як небесне світило і як міфологічний образ. Як міфологічна постать, як жінка, Аврора почервоніла, ніби засоромилась від докорів поета. Як небесне світило вона не звернула на них ніякої уваги, продовжуючи рухатися по небі.

*Змовк я. Вона зарум'янилась –
видно, почувла докори...
Тільки від того, на жаль,
день не пізніше настав* [5, с. 52]

Елегія про потік перенасичена прикладами міфологічного кохання, причетного в різній мірі до води, охоплює аж 106 рядків. Проте результат цих розлогіх переконань зведений нанівець у кінці елегії:

*Врешті, на що заслужив,
каламутний, того тобі зичу:
Влітку – хай спека тебе,
взимку хай сушить мороз* [5, с. 90]

Вплив риторики відчувається перш за все в розв'язку вибраних тем, коли одна і та ж тема переходить з елегії в елегію, інколи вона розробляється за контрастом. Так в одній елегії звідниці рекламує продажне кохання (I, 8), в іншій – поет переконує кохану у зворотному (I, 10). Поет вчить Корінну обманювати мужа (I, 4), а потім страждає, коли вона обманює його самого (II, 5). Каталог жінок створений часто за контрастом:

*Куца чи росла – дарма: радий я цій, як і тій.
Не причепурена ця?
Причепуриться – мову загубиш* [5, с. 61]

Контрастно виражена жіноча сутність:
Жінка – це зло, а проте надто солодке те зло!
[5, с. 66]

Інколи контраст стає самостійною темою. Автор переконує кохану, що він не зраджував її з рабинєю (II, 7), а в наступній елегії переконує рабину не розповідати своїй господині про зраду.

«Amores» Овідія – це елегійні свасорії. Поет переконує Корінну не бути користолюбною, або хоч не вимагати плати за любов від поета, бо він дарує їй безсмертя у віршах. Про це він говорить не один раз [I, 3, 25–26; I, 10, 62 тощо]. Але ця спільна для всіх римських елегіків тема в Овідія переходить в іронічний контраст. Бо, прославляючи Корінну, вірші додають поетові нових суперників (III, 12). Він вчить свою подругу обманювати мужа, залучати на свій бік служницю, обманювати сторожа – це спільні місця усіх елегіків. Елегія виробила цілу низку ситуацій, пов'язаних з любов'ю, вірніше з коханням у множині і Овідій приймає ці ситуації як готові. Авторське «я» тут на рівних правах з усіма. По суті справи, безпосередньо-емоціональне в «Любовних елегіях» майже зникло під натиском традиційного. Але щедрість таланту Овідія уже в ранньому творі така, що усі можливі варіації традиційних мотивів він вичерпує до кінця, захоплюючи цією варіацією читача.

Невідповідність поетики жанрів в «Amores», коли міфологічне, традиційно належне до ви-

соких жанрів епосу або трагедії, зіставляється з комедійним, більш низьким, демонструє грайливе ставлення до предмета поезії. Але яким би умовним і грайливим не виглядав поетичний світ Овідія в «Amores», ми відчуваємо його глобальний зв'язок з дійсністю в усіх змальованих ситуаціях, особливо у побутових деталях.

Даремно Август вважав війну школою мужності. Сучасники Овідія, молоді поети не визнавали цієї школи. Овідій з самого початку приєднався до тих, хто вів антивоєнну пропаганду. Війна та любов поставилися на одні терези, сповнені протилежними емоціями:

*Кожен коханець – вояк,
і в Амура свої табори є* [5, с. 46]

Та сама паралель звучить у наступних рядках:
*Той облягає міста, цей – любки своєї пороги
Брами виломлює той, двері зачинені цей*
[5, с. 47]

Слушно зауважує Ружмон, що ще за часів античності поети використовували войовничі метафори для опису виявів природного кохання. Бог кохання – це лучник, що випускає смертельні стріли. Його артилерія – зітхання та обійми. Кохання бере в полон силою ласки та загрожує лише ніжними слова [6, с. 233–234].

«Любовні елегії» – легка, витончена, дотепна поезія саме така, якою захоплювалася байдужа до політики, презирлива до забобонів римська молодь, виразником якої став Овідій. Вони вражають чарівністю поетичної творчості, ржжавістю сцен, ароматом розкритого поетом римського повсякдення. Читач, напевно, не буде співчувати страждаючому від зради закоханому, але він буде милуватися описом усіх перипетій кохання, любовними втіхами та переживаннями, відшукуючи подібне у своєму житті. Висвітлюючи вічну тему Еросу, Овідій відрізняється від своїх попередників зовсім іншим ставленням до дійсності, до літературного матеріалу, іншими стилістичними засобами, іншою інтерпретацією традиційних мотивів та образів. На всьому, про що розповідає Овідій, лежить відбиток його могутнього таланту.

В «Amores» любов зберігає безпечний тон, бо Ерос Овідія чуттєво-земний, пластичний. Він тісно пов'язаний із специфікою світовідчуття античної людини, яка завжди прагнула до гармонії та природної доцільності. Кохати для Овідія означає відчувати красу буття, милуватися ним як завершеною формою. У третій книзі «Amores» Овідій лаконічно виразно розкриває суть свого земного Еросу: «Нехтую гидкими звичками, люблю тіло».

Висновки і пропозиції. У «Любовних елегіях» мова йде не про справжнє почуття, а тільки про його літературне вираження. Жвавість сцен та описів досягається, головним чином, за рахунок художньої майстерності поета – його емоційності. Естетична установка Овідія в «Любовних елегіях» – «мистецтво задля мистецтва», гра задля гри. В описах кохання Овідій схильний швидше до грайливої дотепності та іронії, ніж до пристрасного захоплення. Успіх твору в значній мірі завдячує яскравим картинам звичаїв римського життя, змальованого дотепно, реалістично та жваво.

Список літератури:

1. Алексеев В. Введение. Публий Овидий Назон. Наука любить. Репринтное издание; пер. с лат. В. Алексеева. Москва, 1992. С. 3–30.
2. Белецкий А.И. Овидий Назон и его творчество. Ленинград, 1937. С. VII–XXX.
3. Гаспаров М.Л. Три подступа к поэзии Овидия. Овидий. Элегии и малые поэмы; пер. с лат. С. Шервинского. Москва, 1973. С. 5–32.
4. Дримба О. Овидий поэт Рима и Том; пер. с рум. Е. Логиновской. Бухарест, 1963. 293 с.
5. Овідій Публій Назон. Любовні елегії Мистецтво кохання. Скорботні елегії; пер. з лат., передм. і ком. А. Содомори. Київ, 1999. 299 с.
6. Ружмон Дені де. Любов і західна культура; пер. з франц. І. Тарасюк. Львів, 2000. 204 с.
7. Содомора А. Дві барви часу Публія Овідія Назона. Овідій. Любовні елегії. Мистецтво кохання. Скорботні елегії; пер. з лат., передмова і коментарі А. Содомори. Київ, 1999. С. 5–29.
8. Ченча А. Овидий в изгнании; пер. с англ. С.-Петербург, 1877. 168 с.
9. Шервинский С. «Amores» Овидия. Публий Овидий Назон. Amores. Любовные элегии; пер. С. Шервинского. Москва, 1963. С. 5–23.

References:

1. Alecsejev V. (1992). Vvedenie. Publij Ovidij Nason. Nauka lubitj [Introduction. Publij Ovid Nazon. Science love]. Reprintnoe isdanie, per. z lat.V. Alecsejeva. Moscow : Vernisaz. (in Russian)
2. Beleckij A.I. (1937). Ovidij Nason I jeho tvorchestvo. Ovidij Metamorfozes [Ovidi Nazon and his work. Ovid Metamorphosis]. Per. S.V. Schervinskogo. Leningrad : Academia. P. VII–XXX. (in Russian)
3. Hasparov M.L. (1973). Tri podstupa k poesii Ovidija. Ovidij I malij poetry [Three approaches to the poetry of Ovid. Ovid. Elegies and small poems]. Per. S lat. Schervinskoho. Moscow : Chud. lit. (in Russian)
4. Drimba O. (1963). Ovidij poet Rima I Tom [Ovid the poet of Rome and Tom]. Per. z rum. E. Loginovskoj. Bucharest : Meridiane (in Russian)
5. Ovidij Publij Nason (1999). Lubovni elegii Mustestvo kochania. Scorbotni elegii [Love elegies. Art of love. Grieving Elegies]. Kyiv : Osnovy. (in Ukrainian)
6. Ruzmon Deni de Ruzmon (2000). Lubov i zachidna cultura [Love and Western culture]. Per. z franz. I. Taracjuk. Lviv : Litopic. (in Ukrainian)
7. Sodomora A. (1999). Dvi barvy schasu Publia Ovidia Nasona. Ovidij Lubovni poesii. Mysteztvo cochania. Scorbotni elegii [Two colors of the time of Publius Ovid Nazon. Ovid Love elegies. The art of love. Grieving Elegies]. Per. z lat. A. Sodomory. Kyiv : Osnovy. (in Ukrainian)
8. Schenscha A. (1887). Ovidij v izgnanii [Ovid in exile]. per. z angl. Peterburg : Izd. V. Kovalevskoho. (in Russian)
9. Schervinskij S. (1963). Amores Ovidia. Publij Ovidij Nason. Amores. Lubovnije elegii [«Amores» of Ovid. Publi Ovid Nazon. Amores Love elegies]. Per. S. Schervinskoho. Moscow : Chud. lit. (in Russian)